

Sergiu Gherghina – Joakim Ekman – Olena Podolian: Democratic Innovations in Central and Eastern Europe

Londýn, Routledge 2021, 140 s. ISBN 978-10-32087-09-2

Výzkum demokracie v postkomunistické Evropě patří k poměrně častým tématům sociálních věd, ať už se jedná o analýzy krize demokracie, její hybridizace, stavu demokratického vládnutí a podobně. Přednost dostávají témata, která jsou spjata s národní úrovní, zvláště po některých politických událostech v Polsku a zejména Maďarsku. V posledních letech se pak v souvislosti s krizí demokratického vládnutí, případně jeho stagnací začaly objevovat výzkumy a analytické články, které byly věnovány tématu demokratických inovací. V současné době tvoří samotné studium demokratických inovací již velmi obsáhlé a komplexní výzkumné pole, v němž jsme se posunuli jak k upřesnění terminologie i teoreticko-konceptuálních východisek, tak k novým kontextům jejich aplikace. Střední a východní Evropa pak představuje jeden z těch novějších politicko-geografických kontextů, kde je velmi zajímavé demokratické inovace sledovat.

První monografií na toto téma v postkomunistickém prostředí je kniha *Democratic Innovations in Central and Eastern Europe* (2021, autoři S. Gherghina, J. Ekman a O. Podolian), jednotlivé kapitoly tvoří články, které v roce 2018 vyšly jako speciální číslo časopisu *Contemporary Politics*. Demokratické inovace chápeme jako procesy a nástroje, které vedou k prohloubení občanské participace v procesu vládnutí s cílem toto vládnutí zlepšit a oživit. Jedná se tedy o zlepšení fungování a kvality demokracie, o demokratizaci demokracie. Řada autorů (G. Baiocchi, E. Ganuza, S. Elstub, O. Escobar, K. Newton, B. Geissel) se ve svých pracích pokusila ustavit typologie demokratických inovací, přičemž k nim patří například přímá demokracie (referenda, legislativní akty), formy co-governance (spoluvládnutí), nástroje digitální participace, mini-publics nebo participativní rozpočty. V zásadě všechny typy demokratických inovací jsou použitelné pouze na lokální úrovni, většina pak na regionální, národní či nadnárodní úrovni. Výzkum demokratických inovací v regionu střední a východní Evropy je bezesporu velmi žádoucí, neboť, jak autoři uvádí v úvodní kapitole, pozornost výzkumníků se na postkomunistické země dosud výrazněji nezaměřovala. To reflektuje stávající konsensus ohledně nižší úrovně občanské participace a slabosti občanské společnosti v tomto prostoru ve srovnání se západní Evropou nebo Skandinávií.

Knih o demokratických inovacích ve střední a východní Evropě sestává z osmi kapitol, přičemž první je úvodem do problematiky demokratických inovací. Druhá se věnuje výzvám politických stran směřujícím k voličské mobilizaci před referendy, třetí referendovým kampaním a voličským rozhodnutím ve východní Evropě. Čtvrtá objasňuje příčiny neúspěšných referend

v případě odvolání starosty, pátá se zabývá přímou demokracií (referendum) v neliberálním Maďarsku, šestá se týká participativního rozpočtování na Ukrajině. Poslední dvě kapitoly jsou pak věnovány snižujícímu se zájmu v účasti na konzultativních radách v Temešváru a demokratickým inovacím v Srbsku, které jsou založeny na technologiích.

Z přehledu je patrné, že se autoři soustředili na případové studie, které mají ukazovat fungování různých demokratických inovací ve vybraných zemích, ale nejedná se o jejich hlubší ani systematické zmapování s ohledem na kontext, nástroje, metody, úroveň a intenzitu participace, a hlavně zachycení proměny (prohloubení) vlivu, jež má daná inovace občanům přinášet. Výběr případů nám ukazuje širší pojetí demokratických inovací, než na jaké jsme již zvyklí vzhledem ke snahám o jejich typologické a konceptuální zpřesňování. Autoři se v první kapitole opírají o v perspektivách odlišná pojetí demokratických inovací od nesporných výzkumných autorit, avšak bez vlastní definiční přímocnosti a pevného typologického ukotvení či koherentního analytického rámce, které by více systematický postup umožnily.

To je patrné hned ve druhé kapitole, v níž se autoři věnují referendu na národní úrovni, nicméně primárně nikoliv z hlediska jeho inovativního potenciálu, ale zkoumají vliv stranických doporučení na hlasování v referendu. Rovněž ve třetí kapitole se autoři zabývají referendem, a to ve vztahu k referendové kampani, nikoliv jako nástroji demokratické inovace. Podobně je tomu u páté kapitoly. Naopak šestá kapitola je věnována typickému příkladu demokratické inovace, participativnímu rozpočtování na Ukrajině, kde se v letech 2015-2016 účastnilo terénního experimentu 740 účastníků. V ukrajinském městě Černovice výzkum ukázal, že rozpočtování má vliv na proměnu veřejného mínění a posílení důvěry. Sedmá kapitola nás provádí úskalími v participaci na sousedských konzultativních radách v rumunském Temešváru při řešení komunálních problémů. Tyto orgány fungovaly od roku 2003, podle autora kapitoly Adriana Schiffbecka však zájem od roku 2011 o účast v nich poklesl, přičemž důvodů bylo několik. Mezi hlavní důvody patřil nedostatek vlivu konsensuálních rad, slabá provázanost mezi komunitou a politikou či nedostatek motivace k zapojení se. Také poslední kapitola se blíží podstatě toho, co za demokratické inovace považujeme. Ivana Damnjanovič se soustředila na používání informačních a komunikačních technologií, respektive na to, kdy je můžeme považovat za nástroje demokratických inovací. Představuje tři případy jejich užití, zaprvé jako e-participaci, zadruhé aplikaci *Ask Your MP/Local Representative* a zatřetí *Networking of Local Communities*. Autorka ovšem konstatovala, že počet participujících na těchto projektech byl velmi malý, s jistou výjimkou e-participace, což byl ale národní program.

Je nesporné, že reflexe participativní procesů v rámci různých případových studií ze zemí střední a východní Evropy je velmi přínosná, už jen z toho

důvodu, že z akademického pohledu jsme stále v podstatě na začátku. To jistě zcela splňovala série časopiseckých případových studií. Titul knihy však dával šanci k podrobnějšímu představení problematiky, k hlubšímu výzkumu jednotlivých typů demokratických inovací, případně k jejich komparaci, nebo systematickému výzkumu. Nestalo se tak a z obsahového hlediska smysl demokratických inovací naplňují v zásadě jen tři závěrečné kapitoly. Kniha o demokratických inovacích je výběrem případů, ale nemůže nám ukázat nic konkrétnějšího o jejich stavu v zemích střední a východní Evropy. Na první knihu, která by se věnovala demokratickým inovacím průřezově napříč jednotlivými zeměmi postkomunistické Evropy, komplexněji, případně komparativně, si tak ještě budeme muset počkat.

Pavel Šaradín – Markéta Zapletalová

Katedra politologie a evropských studií, FF UP v Olomouci